

Streņču psihoneiroloģiskā slimnīca
Informatīvi izglītojošā
avīze

PARKS

Speciālizlaidums

2006. gada jūnijs

Visas bija Jāņa zāles, Ko plūc Jāņa vakarā...

Viens no būtiskākajiem un skaistākajiem Līgo svētku rituāliem ir Jāņu zāļu lasīšana un pušķošānās. Šī vasaras saulgriežu svētku tradīcija iezīmē mūsu tautas lielo ticību tieši Līgo jeb Zāļu dienā plūkto zāļu un ziedu ārstnieciskajam un maģiskajam spēkam. Jāņu zālēm tiek ierādīta arī liela vieta ļaunuma aizdzīšanā, svētības un veselības iegūšanā, auglības un pilnības veicināšanā. Tāpēc šai vakarā ļaudis pušķojas paši, pušķo lopus, kā arī istabas, laidaru, klēti, pagrabus un bišu stropus.

Domājams, ka senāk katrā novadā ir bijušas citādas „īstās Jāņu zāles” gan meitām, gan puisiem. Līdztekus pastāv arī atzinums, ka „visa laba Jāņu zāle, ko plūc Jāņu vakarā”.

Tautasdziesmās atrodam norādījumus, kuras zāles un puķes ir tās, kas noteikti jāplūc Jāņu vakarā. Meitu pušķī der zilgalvītes, repējumi, vībotnes, papardītes, madaras, smildziņas, biškrēsliņi, dievkociņi u. c. Jaunas meitas no šīm un citām puķēm (zālēm) vija vainagus. Pēc tam lika tos krustcelēs, meta koku zaros vai ūdenī, tādējādi prognozējot savu izešanu tautās.

Savukārt puisiu jeb „nelāga” zāles ir suņuburkšķi, stobru saknes, pupu lēkšķi, asi dadži, sīkas nātres, cūku mētras, purva grīšļi u. c.

Tomēr, visām Jāņu zālēm nav vienāda nozīme, jo katram augam ir kas īpašs, no citiem atšķirīgs. Cauri gadsimtiem ir veidojusies ļauzu attieksme pret Jāņu zālēm, gandrīz katru izmantojot un ticot, ka tieši saulgriežos ievāktie augi noder ārstniecībā. Šis atzinums droši vien balstās uz to, ka saulgriežos saules iedarbība uz augu valsti ir vislabvēlīgākā.

Ticējumi

- Jāņu naktī zem kūts sliedīša liek pīlādža krustiņu, lai pusnaktī raganas neizzīstu govīm pienu.
- Lai raganas netiktu pie lopiem, tad Jāņu naktī iaidara vārtus aizsien ar nātrām.
- Celiņus nokaisa ar usnēm un dadziem, jo šajā naktī raganas skrej apkārt ar basām kājām un kailu galvu.
- Jāņu naktī ap pusnakti jābrien pa ūdeni, tad rītā būs nauda pastalās.
- Jāņu naktī vajag kailam apskriet laukus, tad labāk augs.
- Jāņu dienā mājas māte liek nātres uz logiem un sliedīša, lai raganas pakaļas apdedzinātu.
- Jāņu naktī meitām vajagot zirga sakas kaklā likt un uz krustceļiem stāvēt, tad dabūjot brūtgānu redzēt.
- Jāņu naktī varot dabūt velnu redzēt, ja pliks stāvot vārtu starpā.
- Kad Jāņu dienas rītā, pusdienā vai pusnaktī redz kur naudas uguntiņa, tad vajag iet droši klāt un uzvest kaut ko virsū. Ja uzmet cepuri, tad nauda ir sešas pēdas dziļi, bet, ja uzmet kurpes vai pastalas, tad tikai pēdu.
- Jāņu naktī iet uz mežu, apvelk ar dzelzs nūjiņu trīs riņķus ap papardi un pats nostājas tuvu pie papardes, šo riņķu vidū. Pēc tam papardi pārklāj ar melnu drēbi. Īsi pirms pusnakts ap papardi salasās velni, raganas, pūķi un taisa troksni, gribēdami tikt riņķu vidū un aizdzīt projām nelūgto viesi, lai neviens nedabūtu papardes ziedu. Uz mošķiem nav jāskatās, bet gan cieši uz papardi. Tieši pusnaktī jānoņem melnā drēbe un skatoties uz papardi, jāmet nelabajiem gariem virsū. Tie aizbēg projām, un tajā pašā laikā parādās papardes zieds.

Tautas folkloras materiālos ielūkojās KĀRLIS

*Es jums saku, Jāņabērni,
Metat ķokus no ceļiņa,
Jās Dieviņš, braukš Laimīte,
Kritīs laimes kumeliņš.*

Sveicam savus esošos un topošos lasītājus Vasaras saulgriežu svētkos!

Daiga, Daira, Svetlana, Dainis, Kārlis

Ai, Jānīša vakariņš,
Ozuliņa tērētājs!
Grib dārziņi, tūrumiņi,
Grib meitiņas vainadziņu.

Es nopinu vainadziņu
Visādām lapiņām,
Ziedēj, mans vainadziņš
Visādiem ziediņiem.

Līgojati, līgojati,
Nav vairs tāļu Jāņa diena:
Šī dieniņa, rītdieniņa,
Parīt pati Jāņa diena.

Eita, meitas, kōdeilōs,
Dzīdit skaistys Jōņa dzīsmys,
Reitu byus Jōņa dīna,
Skaista sauleite leigōs.

Kōdeiles, munas kōdeiles,
Cīši greuši salaseitos,
Cyta pleukta jeureņōs,
Cyta jeuras maleņā.

Plūc, māsiņa, ko plūkdama,
Saplūc raibus puķu pušķus,
Zilus, baltus, iedzeltenus,
Kas Jāņos uziedēja.

Visas puķes noziedējšas,
Papardīte neziedējse;
Tā ziedēja Jāņa nakti
Sudrabiņa ziediņiem.

Bur man buri, skauž man skaugi,
Nevar manis izpostīt:
Dieviņš taisa dzelžu sētu
Apkārt manu māju vietu.

Tiesa, tiesa, ne meliņi
Vecu ļaužu valodiņa:
Zirnīts auga kāstī,
Kaņēpīte cekulā.

Līgo saule, līgo bite
Pa lielo tūrumiņu,
Saule sienu kaltēdama,
Bite ziedus lasīdama.

Guli, guli Jāņa mātē,
Tavi darbi padarīti:
Cūkas pupas izravēja,
Kazas šķina kāpostiņus.

Jāņa bērni danci veda
Apkārt kuplu ozoliņu,
Es tev lūdzu, Jāņa mātē,
Ieved danci istabā.

Nāciet šurp, Jāņa bērni,
Garām vis neejiet,
Es jums došu, kas man būs,
Kvasu dzert, sieru ēst.

Nākat šurpu, Jāņa bērni,
Nenākat bīdamies,
Te dzied pate Jāņa mātē,
Alus kannu rociņā.

Ai, bagāta Jāņa diena,
Atved man arājiņu;
Ja ved jaunu, tad ved skaistu,
Ja ved vecu, tad bagātu.

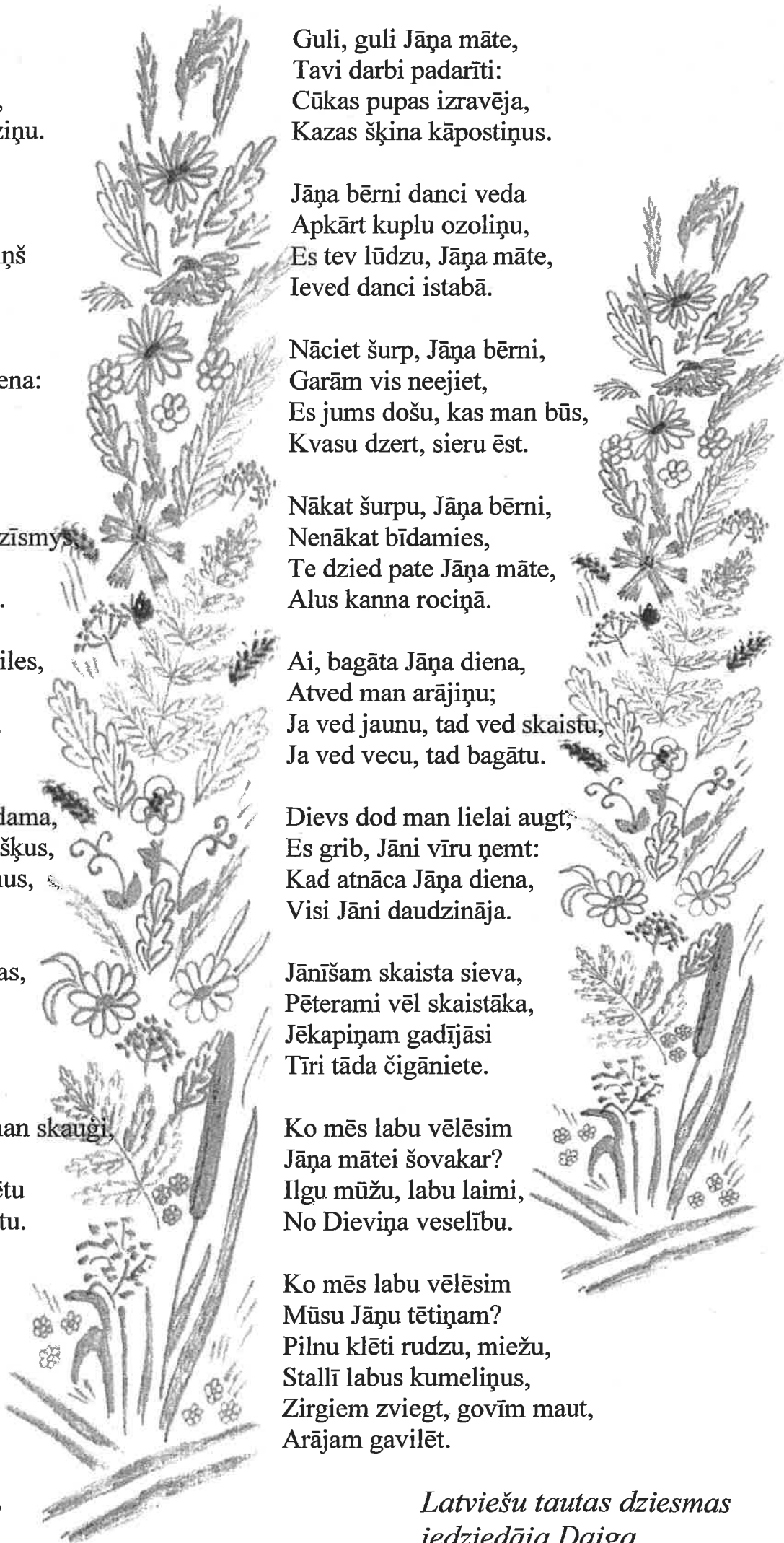
Dievs dod man lielai augt,
Es grib, Jāni vīru ņemt:
Kad atnāca Jāņa diena,
Visi Jāni daudzina.

Jānīšam skaista sieva,
Pēterami vēl skaistāka,
Jēkapiņam gadījāsi
Tīri tāda čigāniete.

Ko mēs labu vēlēsim
Jāņa mātēi šovakar?
Ilgu mūžu, labu laimi,
No Dieviņa veselību.

Ko mēs labu vēlēsim
Mūsu Jāņu tētiņam?
Pilnu klēti rudzu, miežu,
Stallī labus kumeliņus,
Zirgiem zviegt, govīm maut,
Arājam gavilēt.

*Latviešu tautas dziesmas
iedziedāja Daiga*

*Es sasēju lielu sieru,
Jāņu dienas gaidīdama,
Jāņu dienu izdalīju,
Pa maziem gabaliem.*

Vidzemes siers

6 l piena, 600 g biezpiena, 3 olas, 100 g sviesta, 1 tējkarote sāls, 0,5 l kefīra, ķīmenes
Katlā lej pienu un silda līdz vārīšanās temperatūrai, taču nedrīkst uzvārīt. Tad pievieno saberztu biezpienu, pielej kefīru un maisot silda, līdz atdalās suliņas. Tikmēr sakuļ olas ar ķīmenēm un sāli, otrā katlā izkausē sviestu. Biezpienu nokāš, labi izspaida suliņas un liek katliņā ar izkausēto sviestu. Silda un pievieno ar ķīmenēm un sāli sakultās olas. Uz lēnas uguns maisot karsē, kamēr gatavs. Tad iesien marlē, notecina un liek zem sloga.
Gatavoja: Irēna Garais

Kurzemes siers

8 l vājpiena, 2 kg biezpiena, 2 olas, ķīmenes, sāls.
Uzkarsē vājpienu līdz vārīšanās temperatūrai un strauji ieberž biezpienu. Ar karoti to lēnām cilā katlā, kamēr siers saiet vienā masā un sāk atdalīties sūkalas. Masu liek caurdurī, notecina sūkalas un liek atpakaļ katlā. Sieru karsē un mīca, kamēr tas kļūst valgans. Tad pievieno ķīmenes, sāli un olas. Ja vēlas, var pievienot krējumu un sviestu. Kad siers izmīcīts, to liek uz sūkalās samitrināta šķīvjā (lai siers nepieliptu). Vēlāk rituli apgriež otrādi, lai siers iegūtu formu.
Gatavoja: Anita Raģele

Latgales siers

15 l pilnpiena, 1,5 kg biezpiena, 3-4 olas
Katlā ielej pilnpienu un uzvāra. Pēc tam tajā liek biezpienu, kas ļoti rūpīgi samīcīts ar olām- tad masa būs viendabīgāka. Vārot siera masu, tā nepārtraukti jāmaisā, lai nepiedegtu. Kad tā nedaudz atsulojusies, katlu noceļ no plīts un masu lej bļodā, kas izklāta ar marli. Nosien un liek zem preses, kur sieram jāstāv 8 stundas. Pēc tam sieru izņem no marles un ierīvē ar sāli. Šādi tam ļauj nostāvēties 8 stundas, pēc tam sāli noskalo, siera rituli liek tīkliņā un kar pie sienas vēsā un sausā vietā, lai siers var turpināt veidoties. Sākumā siers ir gandrīz balts, bet ar laiku paliek arvien dzeltenāks. Šādu cieto sieru var glabāt kaut 2 gadus. Ja parādīties pelējums, to vienkārši noskalo vai nogriež.
Gatavoja: Jānis Vaivods

Zemgales siers

10 l piena, 10 olas, 2 ēdamkarotes sāls, 1 ēdamkarote cukura, 1 tējkarote ķīmeņu, 2 ēdamkarotes etiķa esences, garšvielu maisījums „Vegeta”
Katlā ielej pienu un uzkarsē, pēc tam pievieno sāli un cukuru. Ja garšo, var pievienot nedaudz ķīmeņu. Visu uzvāra. Tikmēr ar mikseri saputo olas, ielej pienā un maisā, kamēr uzvārās. Pievieno etiķa esenci un gaida, kamēr visa masa saraujas vienā gabalā. Tad bļodā izklāj audumu vai marli un lej tajā siera masu, notecina. Sieru uz nakti liek zem preses un pēc tam apkaisa ar garšvielu maisījumu „Vegeta”.

Gatavoja: Svetlana Hartiga

LAPPUSI veidoja DAIRA

